

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра правового забезпечення безпеки бізнесу

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ»

студента 2 курсу, 7 м групи
спеціальності 081 «Право»
спеціалізації «Правове забезпечення
безпеки підприємницької діяльності»

Дещенка Романа
Юрійовича

Науковий керівник
доктор юридичних наук,
професор

Костюченко Олена
Євгенівна

Гарант освітньої програми
доктор юридичних наук,
професор

Костюченко Олена
Євгенівна

Київ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ	6
1.1. Нормативні визначення корупції та боротьби з нею у системі правового регулювання суспільних відносин.....	6
1.2. Поняття, джерела та механізми правового забезпечення запобігання корупції.....	13
1.3. Правовий статус суб'єктів запобігання корупції.....	20
РОЗДІЛ 2. УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ	27
2.1. Шляхи подолання соціальних чинників існування корупції для забезпечення сталого розвитку держави.....	27
2.2. Запозичення зарубіжного досвіду реалізації заходів запобігання корупції у національне законодавство.....	34
2.3. Перспективи законодавчого забезпечення участі громадськості подоланні проблем корупції.....	41
ВИСНОВКИ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Наразі в українському суспільстві відбуваються масштабні зміни для практичної реалізації прагнення громадян України жити у державі - члені Європейського Союзу. Корупція – це антисоціальний феномен, транскордонне явище, що супроводжує людство з моменту виникнення державності й продовжує існувати донині. Необхідність різнопланового дослідження юридичного механізму протидії корупції сприятиме формуванню ефективного законодачого регулювання правомірної діяльності органів публічної влади та інших повноважних суб'єктів з метою захисту прав і свобод людини і громадянина.

Незаконні дії стосовно окремої людини та зловживання її правом можуть відбуватися в будь-якій державній чи приватній організації. Такі дії можуть приймати різні корупційні форми: шахрайство, зловживання, недбалість тощо та призводити до шкоди суспільним інтересам.

Окремо зазначимо, що піднята проблематика не є новою. Її особливості були предметом вивчення багатьох вчених, що обумовлено глобалізацією піднятого питання. Вітчизняна наукова спільнота має цілий ряд наукових доробок, що поправу слід вважати фундаментом для подальших наукових пошуків в означеній сфері. Окремі питання аналізованої проблематики також досліджували такі вчені як В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, В. Д. Гвоздецький, В. К. Колпаков, Б. О. Костенко, О. Є. Костюченко, Н. С. Панова, С. Я. Петрашко, Л. М. Пісьмаченко, А. А. Пухтецька, В. М. Савіщенко, С. В. Савченко, О. В. Скочиляс-Павлів, В. М. Соловійов, І. Б. Стахура, Ю. М. Фролов, О. І. Харитонова, А. В. Шаповалов, Е. О. Шевченко, С. В. Якімова, та інші.

Однак, визначена у темі роботи проблематика потребує узагальнення, деталізації та оновлення інформації у зв'язку із невпинністю процесу розвитку суспільних відносин. З розумінням того, що прояви корупції є хаотичними, а викорінити її практично неможливо – питання пошуків

оптимізації такого процесу завжди будуть актуальними, а тим паче, для нашої держави де розвиток корупції знаходяться на негативно високому рівні.

Мета та завдання дослідження. *Мета* випускної кваліфікаційної роботи полягає у здійсненні на основі аналізу сучасних досягнень юридичної науки, актів вітчизняного законодавства, практики діяльності публічної адміністрації тощо комплексного дослідження щодо виявлення, визначення та опису основних аспектів адміністративно-правового забезпечення запобігання та протидії корупції в Україні та надання пропозицій щодо удосконалення нормативно-правової бази у сфері протидії зазначеному суспільно-негативному (злочинному) явищу.

Відповідно до мети, в роботі потрібно вирішити такі *завдання*:

- охарактеризувати нормативні визначення корупції та боротьби з нею у системі правового регулювання суспільних відносин;
- сформулювати поняття, визначити систему джерел та здійснити аналіз механізму правового забезпечення запобігання корупції;
- здійснити аналіз правового статусу суб'єктів запобігання корупції;
- запропонувати шляхи подолання соціальних чинників існування корупції для забезпечення сталого розвитку держави;
- проаналізувати можливості запозичення зарубіжного досвіду реалізації заходів запобігання корупції у національне законодавство;
- з'ясувати роль громадськості у процесі розв'язання проблем корупції;

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері запобігання та протидії корупції в Україні.

Предмет дослідження –правове забезпечення запобігання корупції в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу ВКР склали такі методи. Діалектичний метод, який застосовано під час аналізу юридичної природи корупції як антисоціального явища та публічної адміністрації, що реалізовує правове забезпечення їй запобігання. Метод спостереження дозволив

здійснити опис проблематики та сформувати висновки, зокрема його використано при визначенні особливостей діяльності суб'єктів публічної адміністрації у сфері запобігання корупції. Раціональний метод використано в обох розділах роботи, забезпечивши виявлення елементів правового забезпечення запобігання корупції у змістову та смислового поєднанні. За допомогою системного методу описано досліджуваний предмет як ціле, а метод синтезу забезпечив опис окремих його складових.

Нормативну та емпіричну основу ВКР становлять Конституція України, акти загального та індивідуального характеру національного законодавства, чинні міжнародні договори, а також інші документи ЄС, які стосуються питання боротьби з корупцією; статистичні та звітні дані суб'єктів публічної адміністрації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у групуванні передумов та чинників, що обумовлюють виникнення корупційних проявів та на підставі зарубіжного досвіду формування пропозицій щодо удосконалення антикорупційного законодавства та удосконалення повноважень окремих суб'єктів антикорупційної діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що матеріали дослідження впроваджені та можуть бути використані у науково-дослідній сфері – як основа для подальшого вивчення проблем антикорупційної діяльності та правових засад викорінення корупційних проявів на території України.

Апробація результатів роботи частково здійснена у науковій статті на тему «Адміністративна відповідальність за корупційні правопорешення як правова категорія», яка опублікована у науковому збірнику студентських робіт (м. Київ, КНТЕУ, 2020).

Структура та обсяг роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, що поєднують шість підрозділів, шести пунктів загальних висновків, списку 92 використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 59 сторінок, з них обсяг основного тексту – 50 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

1.1. Нормативні визначення корупції та боротьби з нею у системі правового регулювання суспільних відносин

Корупція є негативним феноменом сучасного суспільства, характеризується масовістю, пронизує усі сфери як громадського, так і державного секторів держав у всьому світі. Це найбільш поширений і найбільш складний різновид економічних злочинів, протидія якому неможлива без участі усього суспільства. Така участь є «гарантією вирішення багатьох проблем, пов'язаних із корупцією, а також реалізації внутрішньодержавної стратегії боротьби з нею» [48, с. 99].

В Україні корупція сприймається як явище, що становить серйозну загрозу національній безпеці, функціонуванню публічної влади на основі права і закону, верховенству закону, демократії і прав людини, рівності і соціальної справедливості; ускладнює економічний розвиток і загрожує основам ринкової економіки.

На думку К.П.Заїки теоретично виникнення та існування корупції стає можливим з моменту виділення функцій управління в суспільній або господарській діяльності. Саме тоді у державного чиновника з'являються великі можливості розпоряджатися різноманітними ресурсами, у результаті чого він часто приймає рішення не в інтересах суспільства, а виходячи зі своїх особистих, корисливих потреб [49, с. 36].

Проведені дослідження дають усі підстави зробити узагальнення про те, що в Україні ідея розбудови правової демократичної держави поступилася місцем «корупційному прагматизму та пристосуванню, які спричинили буквально розгул корупції у сфері державного управління» [63, с. 30].

Високий рівень корупції в Україні (передусім у діяльності органів

державної влади, органів місцевого самоврядування та державних підприємствах) є негативним явищем, яке системно обумовлює низький рівень розвитку економіки в державі, складність у залученні іноземних інвестицій, повільні темпи інтеграції з ЄС. Крім того, через те, що Державний бюджет України (надалі – ДБ України) регулярно не отримує значні кошти внаслідок недостатньої ефективності заходів із попередження та протидії корупції, соціальний захист державою уразливих груп населення знаходиться у вкрай незадовільному стані.

Корупція у вигляді неправомірного створення органами державної влади і місцевого самоврядування переваг для окремих суб'єктів підприємницької діяльності, широкий розсуд державних органів під час здійснення контрольних заходів значним чином шкодить також і розвитку приватного сектору [61].

Варто зазначити, що за роки незалежності України аналізований феномен змінював свої концептуальні властивості, в тому числі й законодавче визначення поняття «корупція» деформувалося й стало ширшим. Так, у Законі України «Про боротьбу з корупцією» від 5 жовтня 1995 року [614] в статті 1 корупція визначається як діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг [65].

Згодом, 24 квітня 1998 року був прийнятий Указ Президента України № 367/98 «Про Концепцію боротьби з корупцією на 1998-2005 роки», який передбачав, що корупція становить сукупність різних за характером та ступенем суспільної небезпеки, але єдиних за своєю суттю корупційних діянь, інших правопорушень (кримінальних, адміністративних, цивільно-правових, дисциплінарних), а також порушень етики поведінки посадових осіб, пов'язаних із вчиненням цих діянь [70].

Водночас у додатку 2 «Визначення термінів і понять» наказу Головного управління державної служби України (№ 94 від 30 листопада 2001 року

«Про доповнення до Довідника типових професійних характеристик посад державних службовців») визначено, що корупція – це зловживання службовим становищем, пряме використання посадовою особою прав та повноважень із метою особистого збагачення; продажність громадських та політичних діячів, працівників управлінських органів [79, с. 18].

Відповідно, протягом тривалого часу у громадян України укоренилася думка, що корупція притаманна лише чиновникам і що лише чиновники вчиняють корупційні діяння. Таке «законодавче формулювання терміну «корупція» сприяло закріпленню цього стереотипу мислення» [40, с. 35].

Дещо покращилась ситуація з прийняттям Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» 11 червня 2009 року № 1506-VI. Тут визначалась корупція як «використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди такій особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей» [17, с. 68].

У свою чергу, в новому Законі України «Про засади запобігання і протидії корупції», який набув чинності 1 січня 2011 року, аналізований термін трактується як використання особою, зазначеною в частині першій статті 4 цього Закону, наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній в частині першій статті 4 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей [68].

Наразі є чинним Закон України від 14.10.2014 року № 1700-VII «Про запобігання корупції» у якому явище корупції трактується як використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [67].

У статті 3 зазначеного вище Закону визначено суб'єктів, на яких поширюється дія цього Закону. Зокрема, встановлено, що окрім представників владних повноважень у публічній сфері, до їх числа також віднесено кандидатів у народні депутати України та осіб, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією, – у випадках, передбачених цим Законом [67].

Отже, за роки незалежності було прийнято декілька спеціалізованих актів в досліджуваній сфері. Наразі, термін «корупція» використовується у якості: 1) протиправних дій уповноваженого суб'єкта з метою отримання неправомірної вигоди для себе чи своїх близьких примушуючи інших осіб до вчинення якоїсь дії; 2) самостійне неправомірне використання свого службового становища для отримання певних благ як для себе, так і на користь зацікавлених осіб; 3) дії, спрямовані на схилення уповноваженої особи до неправомірного використання своїх службових можливостей.

Попри суміжне трактування даного явища у всіх аналізованих актах, більшість вчених вважає, що однозначно визначити даний термін неможливо,

оскільки «корупцію легше розпізнати, ніж визначити». Немає чітко визначеного вичерпного кола дій, які визнаються корупційними («концепція доречності»). Крім того, визначення «поняття «корупція» суттєво ускладнюється надзвичайно великою диверсифікацією цього явища, тобто різноманітністю його проявів і форм» [26, с. 280].

На завершення розгляду зазначеного питання, вважаємо за необхідне також дослідити яким терміном якнайкраще означити діяльність щодо її подолання. Це зумовлено, щонайменше – зазначеною вище динамікою законодавчого варіювання назви спеціалізованого закону у цій сфері; як максимум – від того, наскільки грамотно законодавець застосовує у своїй діяльності засоби законодавчої техніки і особливо дефініції, залежить технічна досконалість прийнятих ним актів.

Розпочнемо із терміну «запобігання», який узагальнено в актах законодавства використовується: 1) для зменшення кількості та шкідливості якогось явища (наприклад, для довкілля); 2) як система заходів, спрямованих на усунення правових, соціальних та інших причин виникнення певного явища, запобігання їм та виникненню негативних суспільних наслідків (наприклад, бездомності та безпритульності); 3) як підготовка та реалізація комплексу правових, соціально-економічних, політичних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних та інших заходів, проведення оцінки рівнів ризику, завчасне реагування на загрозу (надзвичайних ситуацій) тощо.

Чинний Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 року № 1700-VII аналогічного чи порівняного до нього трактування аналізованого явища не має, а тому вважаємо за доцільне його доповнення даною дефініцією у наступному вигляді: «запобігання проявам корупції – діяльність публічної адміністрації, а також громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, спрямована на виявлення, вивчення, обмеження або усунення явищ, що породжують корупційні правопорушення або сприяють їх поширенню» [67].

У свою чергу, термін «протидія» вживається у таких значеннях:

1) система заходів, що здійснюються та спрямовані на припинення негативного явища, надання допомоги та захисту постраждалий особі, відшкодування їй завданої шкоди, а також на належне розслідування випадків, та притягнення до відповідальності правопорушників; 2) діяльність, спрямована на запобігання (попередження) або утруднення реалізації протиправної діяльності; 3) система заходів, спрямованих на подолання негативного явища, шляхом його попередження і боротьби з ним та надання допомоги і захисту особам, які постраждали [67].

Однак, чинний Закон України «Про запобігання корупції» [67] трактування аналізованого явища також не має, а тому вважаємо за доцільне його доповнення даною дефініцією у наступному вигляді: «протидія проявам корупції – діяльність антикорупційних та правоохоронних органів, спрямована на виявлення корупційних правопорушень, належне їх розслідування, притягнення до відповідальності правопорушників, а також захист осіб, яким заподіяно шкоду внаслідок корупційних дій».

На останок, слід вказати, що такий термін як боротьба, вживається законодавцем у значенні діяльності щодо запобігання, виявлення, припинення, мінімізації наслідків, або як система заходів, що здійснюються в рамках протидії і, спрямованих на виявлення злочину, у тому числі незакінченого, осіб, які від цього постраждали, встановлення суб'єктів злочину та притягнення їх до відповідальності [15, с. 10].

На наш погляд, даний термін у аналізованій сфері охоплює як запобігання так і протидію корупції, оскільки передбачає діяльність, що має на меті її викорінення усіма доступними способами, зокрема це превентивні заходи – тобто запобігання корупції; репресивні заходи – тобто протидія корупції; ліквідаційні заходи – тобто усунення наслідків корупційних дій як складова частина протидії.

Законодавчий акцент на запобіганні корупції обумовлений застосуванням саме запобіжних заходів – ефективної дії встановлених законодавством превентивних антикорупційних механізмів, що підвищує

рівень правової обізнаності громадян, зменшує ризик порушення їхніх основних прав і свобод у повсякденному житті, а також сприяє формуванню у населення нетерпимого ставлення до проявів корупції.

Як висновок до даного підрозділу ВКР, слід зазначити, що протягом останніх років в Україні закладено нормативний базис та створено інституції, які за умови наявності достатньої політичної волі потенційно можуть дати реальний результат у масштабній протидії корупції як на рівні превенції, так і на рівні покарання за корупційні правопорушення.

Втім, як демонструють результати соціологічних опитувань і оцінки з боку міжнародних організацій, докладені органами влади України зусилля не справили істотного позитивного ефекту у напрямі зменшення корупційних проявів у суспільстві та у діяльності державних органів. Зокрема, через те, що більшість з виконаних заходів стосувалася розробки і ухвалення законодавчих актів, утворення нових антикорупційних інституцій та забезпечення початку їхньої повноцінної діяльності [16].

Виявивши примірний перелік концептуальних властивостей, притаманних явищу корупції, досліджено яким терміном якнайкраще означити діяльність публічної адміністрації щодо її подолання, де встановлено, що термін «боротьба» у досліджуваному аспекті охоплює як запобігання так і протидію корупції, оскільки передбачає діяльність, що має на меті її викорінення усіма доступними способами, зокрема це превентивні заходи – тобто запобігання корупції; репресивні заходи – тобто протидія корупції; ліквідаційні заходи – тобто усунення наслідків корупційних дій.

У зв'язку з чим, пропонується закріпити у чинному Законі України «Про запобігання корупції» трактування означених термінів у наступному вигляді: боротьба з проявами корупції – спільна діяльність держави та усіх членів суспільства, що має на меті викорінення корупції усіма доступними способами комунікативної взаємодії, реалізація якої об'єктивована превентивними, репресивними та ліквідаційними заходами».

1.2. Поняття, джерела та механізми правового забезпечення запобігання корупції

У системі правового регулювання сучасних суспільних відносин сформувалася позиція про те, що категорією «корупція» слід позначати найширший обсяг владно-розпорядчої, управлінської та сервісної діяльності органів публічної адміністрації. У межах даного підрозділу ВКР, здійснимо спробу дослідити понятійне наповнення зазначеної категорії у системному вимірі: із розкладом його елементів будови на окремі складники, що у загальному формують смислове наповнення аналізованого юридичного феномену.

Сфера правового забезпечення – це сукупність правил порядку управління, які можна і необхідно впорядкувати за допомогою норм права і правових засобів [6, с. 45]. Окремі вчені розкривають його як реалізацію, захист і охорону прав і свобод або як закріплення прав і свобод [7, с. 114]. Деякі представники юридичної науки повністю ототожнюють досліджуване поняття з категорією «охорона» [8, с. 118]. На думку Н.О. Армаша, під правовим забезпеченням слід розуміти утворення і підтримку в необхідних межах конструктивних організаційно-функціональних характеристик систем управління за допомогою впливу та упорядкування всього арсеналу юридичних засобів [21, с. 520]. Бабенко К. А., Лазаренко С. Ж. зазначали, що правове забезпечення є частиною дії права, яка характеризує спеціальну юридичну дію права на поведінку і діяльність його адресатів, але безпосередньо з ними ще не пов'язаною [22, с. 150].

Саме тому адміністративно-правове забезпечення запобігання та протидії корупції в Україні – це процес активного викорінення корупційних проявів на території України, що реалізується уповноваженими владними суб'єктами чи делегованими ними представниками у рамках режиму законності та на основі верховенства закону і права у формі активних адміністративних дій, вчинення яких обумовлене загальнодержавним

пріоритетом перепрофілювання державно-політичних, соціально-економічних та інших станів в державі.

Другим ключовим моментом є питання визначення структури правового забезпечення запобігання корупції в Україні. Як відомо, структура – це множина частин або форм (елементів), які знаходяться у взаємодії та специфічному порядку, необхідному для реалізації певних функцій. Безперечно, поняття «структура» пов'язане з поняттям «система»; останнє стосовно першого є першопочатковим і достатньо загальним. Коли відома система, то структура розглядається як деякий аспект системи, зокрема, як єдність її інваріантних властивостей. У процесі дослідження об'єкт спочатку подається як певна система, а потім виявляється закономірна картина стійких відношень елементів у ній [15, с. 11].

Питання ефективності, своєчасності та узагальненості подолання корупції, для України, це точно є систематизація та чіткість законодавства. Безумовно, спроби подолати корупцію були, закони та підзаконні акти приймалися, іноді навіть зі швидкістю реактивного літака, а результату було, у кращому випадку не тільки недостатньо для імплементації у життя, а навіть і теоретичного виконання прийнятих норм [14]. Наразі ситуація теж не втішна. Формально, антикорупційне законодавство сформоване. Однак, по факту, це лише набір декларативних гасел практично не втілюваних в життя. Тому цілком логічно, що вітчизняна нормативна база антикорупційної діяльності суб'єктів правового забезпечення означеної сфери має бути реформована.

Перш за все, уточнимо, що на нашу думку, аналізована нормативна база має три складові: 1) вітчизняні нормативно-правові акти, що формують антикорупційне законодавство; 2) міжнародно-правові стандарти, вимоги та рекомендації антикорупційної діяльності; 3) норми адміністративного права, що регулюють діяльність суб'єктів владних повноважень та встановлюють законність та верховенство права й закону (правова база діяльності органів державної влади та делегованих ними представників). Кожна із зазначених

груп має свої підвиди, які можна класифікувати за різноманітними критеріями.

Щодо першої групи, до прикладу, за суб'єктивним критерієм серед нещодавно прийнятих можна виділити наступні:

1) Верховна Рада України – а) закони України: від 19.12.2019 № 410-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання і протидії політичній корупції»; від 17.10.2019 № 198-IX «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції»; б) постанови від 17.01.2020 № 480-IX «Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про запобігання корупції»; від 20.12.2019 № 432-IX «Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо ліквідації штучних бюрократичних бар'єрів та корупціогенних чинників у сфері охорони здоров'я»;

2) Президент України – а) Укази від 05.02.2020 № 42/2020 «Питання Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань»; від 05.02.2020 № 41/2020 «Про затвердження організаційної структури Державного бюро розслідувань»; від 27.12.2019 № 961/2019 «Про призначення тимчасово виконуючого обов'язки Директора Державного бюро розслідувань»; б) Розпорядження від 13.12.2019 № 514/2019-рп «Про делегацію України для участі у 8-й сесії Конференції держав - учасниць Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції»;

3) Кабінет Міністрів України – а) Розпорядження від 24.01.2020 № 43-р «Деякі питання проведення конкурсу з відбору кандидата на посаду Голови Національного агентства з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів»; від 04.12.2019 № 1390-р «Про внесення змін до плану заходів на 2017-2019 роки з реалізації Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та

фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року»; від 20.11.2019 № 952 «Деякі питання Громадської ради при Національному агентстві з питань запобігання корупції»;

4) Офіс Генерального прокурора – Наказ від 20.02.2020 № 103 «Про Комісію з оцінки корупційних ризиків у діяльності органів прокуратури»;

5) Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) – накази від 30.01.2020 № 20/20 «Про внесення змін до Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення»; від 12.12.2019 № 168/19 «Форма повідомлення про суттєві зміни в майновому стані суб'єкта декларування»; від 12.12.2019 № 168/19 «Про затвердження змін до рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 10 червня 2016 року № 3»; від 12.11.2019 № 142/19 «Про внесення змін до Переліку посад з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків»;

6) Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (скорочено – Агентство з розшуку та менеджменту активів) (далі – АРМА) – наказ від 29.01.2020 № 58/299/5 «Про затвердження Порядку взаємодії Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, та Міністерства юстиції України при виконанні судових рішень про конфіскацію, спеціальну конфіскацію, стягнення активів в дохід держави в кримінальному провадженні»;

7) Національне антикорупційне бюро (далі – НАБУ) – Наказ від 04.11.2019 № 265/131 «Про затвердження Інструкції з організації та проведення поліграфологами Національного антикорупційного бюро України психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа кандидатів на адміністративні посади в Офісі Генерального прокурора»;

8) Центральна виборча комісія – Роз'яснення від 16.01.2020 № 4 «Про Роз'яснення щодо застосування деяких положень Закону України «Про

вибори народних депутатів України» стосовно декларування майнового стану, доходів, витрат і зобов'язань фінансового характеру під час реєстрації кандидатів у народні депутати України на проміжних виборах народних депутатів України»;

9) Конституційний суд України – Висновок від 16.12.2019 № 7-в/2019 «Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 106 Конституції України (щодо закріплення повноважень Президента України утворювати незалежні регуляторні органи, Національне антикорупційне бюро України, призначати на посади та звільняти з посад Директора Національного антикорупційного бюро України і Директора Державного бюро розслідувань) (реєстр. № 1014) вимогам статей 157 і 158 Конституції України» [14].

Зазначені вище нормативно-правові акти є тільки прикладом нещодавніх правотворчих дій суб'єктів владних повноважень та, як бачимо, за своєю суттю вони є спеціалізовані, організаційні, роз'яснювальні та кадрові. Зрозуміло, що основний фундаментальний вклад мають саме перші, ознак нівелювати іншими теж не слід.

Зокрема спеціалізовані акти в досліджуваній сфері були прийняті дещо раніше, і до основних із них слід віднести наступні: Конституція України; галузеві кодекси України; Закони України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 року №3341-ХІІ, «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 року №393/96-ВР, «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року №2939-VI, «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014 - 2017 роки» від 14 жовтня 2014 року №1699-VII, «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року №1700-VII., Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року №1698-VII, «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII; Постанови Кабінету Міністрів України від 13 червня 2000 р. №950 «Про

затвердження Порядку проведення службового розслідування стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», від 29 квітня 2015 року №265 «Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015 - 2017 роки» [66–74].

Варто наголосити, що в цей перелік входять не лише профільні – антикорупційні, а й нетипові для національного законодавства нормативні акти. Зокрема, як приклад, Закон України «Про очищення влади», уведений в дію 16 жовтня 2014 р., визначив правові та організаційні засади проведення очищення влади (люстрації) для захисту та утвердження демократичних цінностей, верховенства права та прав людини в Україні [74].

Отже, нормативна база адміністративно-правового забезпечення запобігання та протидії корупції в Україні за умов євроінтеграції – це виток, те підґрунтя, що може теоретичну сутність прагнення викоринити корупційні прояви на території України перетворити в реальну практичну діяльність. Без нормативно закріпленої адміністративної норми неможливо розпочати процес адміністративної діяльності. Зазначене стосується й досліджуваної сфери. Нормативна база у цьому аспекті є сукупністю таких норм. Вони об'єднуються у актах законодавства та об'єктивовані у формі законів, підзаконних нормативно-правових актів, а також мають місце у рекомендаційних, аналітичних, статистичних, інформаційних матеріалах маючи при цьому не обов'язковий, а інший характер, який іноді, навіть може бути важливішим чим пряма вказівка на здійснення певної дії.

Звернемо увагу на механізм запобігання корупції як один важливий елемент зазначеної правової конструкції. Отже, механізм – одна із найбільш цікавих та, водночас, спірних категорій права. Обумовлюється це динамічним розвитком суспільних відносин, побудовою правової, демократичної та європейської держави, де людина, її життя і здоров'я, недоторканність і безпека визнаються найвищою цінністю [63, с. 30].

Під механізмом адміністративно-правового забезпечення запобігання

та протидії корупції в Україні слід розуміти, з однієї сторони – сукупне вираження реалізаційної сторони адміністративно-правового забезпечення означеної діяльності, а з іншої – засади та принципи, що створюють умови для її існування загалом. Досліджуваний механізм передбачає спосіб реалізації означеного процесу, що органічно поєднує діяльність публічних інституцій та громадян у сфері подолання проявів корупції на основі сталих засад та принципів їх взаємодії й втілення такої діяльності.

Узагальнимо результати проведених авторських досліджень щодо значення механізму правового забезпечення запобігання корупції в Україні. Отже, механізм – одна із найбільш цікавих та, водночас, спірних категорій права. Доктринально установлені рамки певного сутнісного аспекту досліджуваного явища, однак міждисциплінарний характер категорії, а також варіювання концепційних поєднань інших процесів, явищ чи феноменів, об'єднаних спільною задачею із механізмом спричиняє різнобарвне, різносутнісне його наповнення у змістовому аспекті. За загальноприйнятим уявленням – це реалізаційна складова будь-якому процесу, що маючи арсенал теоретичного підґрунття та практичного інструментарію перетворює прописані істини у практично існуючі.

Отже, механізм правового забезпечення запобігання корупції в Україні, з однієї сторони – сукупне вираження реалізаційної сторони адміністративно-правового забезпечення означеної діяльності, а з іншої – засади та принципи, що створюють умови для її існування загалом. Реалізацією аналізованого процесу наділені правом як класичні суб'єкти публічної адміністрації, так і специфічні – тобто громадські. Це взаємозалежні, взаємодоповнюючі дії, які спільно забезпечують сталість досягнення головної мети адміністративно-правового забезпечення запобігання корупції в Україні для теперішнього та прийдешніх поколінь свідомих громадян.

1.3. Правовий статус суб'єктів запобігання корупції

Наразі у нашій державі одним із завдань реформування суспільних відносин є розробка концепції реформування публічної адміністрації та визначення шляхів і підходів до створення ефективної системи публічної адміністрації, яка буде надавати якісні послуги громадянам на рівні тих, які відповідають європейським стандартам, а також буде здатна своєчасно та адекватно реагувати на соціально-економічні виклики щодо запобігання корупції. Таке розуміння інституційних засад публічної адміністрації зобов'язує органи державної влади та місцевого самоврядування перетворюються на суб'єктів «служіння інтересам суспільства»[23, с. 47].

Проведені авторські дослідження дають підстави зробити узагальнення про неоднозначність наукових і законодавчих варіацій інтерпретації терміна «правовий статус». Це спонукає автора до нових наукових пошуків, основна мета яких полягає в з'ясуванні основних функціональних спроможностей та меж владного простору конкретного публічного суб'єкта в площині запобігання та протидії корупції в Україні.

На наш погляд, це сукупний термін, який з-поміж власних специфічних особливостей наділений низкою ознак, що мають похідний характер. Відтак, з метою визначення поняття досліджуваного концепту у сфері запобігання та протидії корупції, вважаємо за доцільне першочергово з'ясувати термінологічні та сутнісні характеристики категорій, від яких він походить.

У загальному розумінні під статусом (від латинського «status» – положення, становище) розуміється правове положення (сукупність прав і обов'язків) фізичної чи юридичної особи [64, с. 163]. Це абстрактний багатозначний термін; у загальному значенні означає сукупність стабільних значень параметрів об'єкта або суб'єкта [92, с. 60].

Власне від зазначеного терміну похідним є правовий статус, у який означена наука вкладає своє трактування. При чому залежно від різновидів суб'єктів правовий статус може містити досить широкий спектр правових

характеристик. Аналіз значної кількості літератури з теорії держави та права, конституційного права свідчить, що термін «правовий статус» вживається переважно щодо таких категорій, як «людина», «громадянин», «іноземець», «особа без громадянства», «державний службовець», тобто позначає статус (становище) фізичної особи. Щодо юридичних осіб (у тому числі органів державної влади) вживається термін «компетенція», який за значенням має бути тотожним терміну «правовий статус» [92, с. 348].

У свою чергу, похідним від аналізованого терміна є – адміністративно-правовий статус, який у теорії також розкривається через характеристику його елементів або через компетенцію [3, с. 133] конкретно взятого суб'єкта публічної адміністрації. При чому суттєвою проблемою в цьому аспекті є визначення саме «елементного складу єдиної сукупності, яка й відбиває шукану істинність» [6, с. 148].

Зокрема В.В. Галуцько вважає, що до елементів адміністративного статусу слід віднести правосуб'єктність, права, обов'язки та юридичну відповідальність [9, с. 33]. Ю.А. Андрійчук до елементів правового статусу державних органів відносить: мету, порядок утворення і функціонування державних органів, основні завдання, форми відносин з іншими ланками державного апарату [15, с. 10]; В. Авер'янов визначає адміністративно-правовий статус як комплекс прав і обов'язків, закріплених нормами адміністративного права, реалізація яких забезпечуються певними гарантіями [2, с. 69]. О. Алтунінова зазначає, що класичним елементним складом правового статусу є права, обов'язки та відповідальність, з чим погоджується переважна більшість науковців, у тому числі і адміністративістів. Однак, на її думку, такий елементний склад більше характерний для фізичних осіб як суб'єктів адміністративного права. Що стосується юридичних осіб то до елементів їх адміністративно-правового статусу доцільно віднести мету, завдання, функції, повноваження та відповідальність [10, с. 90].

До речі, не всі права, закріплені в законодавстві, характеризують адміністративно-правовий статус. До них належать лише ті, що передбачені

нормами адміністративного права та реалізуються у взаємовідносинах з органами публічної влади, оскільки адміністративно-правові відносини існують тільки там, де один із суб'єктів є суб'єктом владних повноважень. Аналогічно слід говорити і про обов'язки [27, с. 33].

У свою чергу В. Д. Гвоздецький вважає, що правове становище органів державного управління знаходить своє конкретне вираження в їх компетенції. У ній закріплюються завдання, функції, права та обов'язки, форми й методи діяльності цих органів, тобто їх адміністративна правоздатність і дієздатність [40, с. 140]. Наприклад, Л.Л. Попов трактує компетенцію як право та обов'язок здійснювати певну діяльність. Разом із тим, реалізація таких повноважень суб'єктами правозастосування суворо обмежена рамками закону. Установлюючи компетенцію того чи іншого органу управління, держава уповноважує його на здійснення певних дій, обмежуючи цю діяльність певними рамками [6, с. 57].

Таким чином, інтерпретуючи все зазначене, вважаємо, що адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації – це абстрактійне поняття, яким представники доктрини адміністративного права намагаються означити сукупність необхідних передумов за допомогою яких з'являється змога описати практичне значення конкретного уповноваженого суб'єкта у певному публічно забезпечувальному процесі. З теоретичної точки зору адміністративно-правовий статус публічної адміністрації у сфері запобігання та протидії корупції в Україні – це роль, значення та цінність її представників в даному механізмі; з практичної – надання їм можливості вчиняти адміністративні дії, що спричиняють настання юридичних наслідків як індивідуального, так і публічного характеру.

Надавши теоретико-правову характеристику категорії «адміністративно-правовий статус суб'єкта», перейдемо до аналізу нормативно-правової бази, у якій закріплено повноваження конкретних суб'єктів по забезпеченню запобігання корупції у нашій державі.

Починаючи з 2015 року, Кабінет Міністрів України (надалі – КМ

України) та Верховна Рада України (надалі – ВР України) заклали законодавчу базу для реформування публічної адміністрації в Україні, ухваливши новий Закон «Про державну службу» з необхідними підзаконними актами; Стратегію реформування державного управління України на 2016–2020 роки; Стратегію реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки; Концепцію запровадження посад фахівців з питань реформ в міністерствах та інших центральних органах виконавчої влади (ЦОВВ); Концепцію оптимізації системи центральних органів виконавчої влади [13].

Отже, публічна адміністрація у аналізованій нами сфері – це цілісне правове утворення, яке має чітко розподілені функції між суб'єктами її структури. Тобто, суб'єктів адміністративно-правове забезпечення запобігання та протидії корупції в Україні представляється нам доцільним структурувати таким чином:

1) носії політичної волі – Президент України, фракції політичних сил у ВР України, Комітет ВР України з питань запобігання та протидії корупції, КМ України, Національна рада з питань антикорупційної політики при Президенті України;

2) спеціалізовані антикорупційні органи – НАЗК, НАБУ, ДБР, САП, АРМА, ВАКС;

3) спеціально уповноважені органи у сфері протидії корупції – органи прокуратури та Національної поліції, НАЗК, ДБР, АРМА;

4) суб'єкти, що реалізують антикорупційну політику – державні органи, їх підпорядковані органи на який покладено обов'язок виконання конкретного антикорупційного заходу; підприємства приватного сектору, а також окремі громадяни чи їх об'єднання – за згодою;

5) суб'єкти, що формують антикорупційну політику – НАЗК та Кабінет Міністрів України;

6) суб'єкти, які залучаються до процесу формування та окремих аспектів реалізації антикорупційної політики – Національна рада з

антикорупційної політики при Президенті України, Міністерство юстиції України, НАЗК, ДБР, АРМА, Офіс фінансового контролю, Урядовий уповноважений з питань антикорупційної політики, Антикорупційна ініціатива Європейського Союзу в Україні, Міжнародний фонд «Відродження», та інші;

7) учасники антикорупційних програм – Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство енергетики та захисту довкілля України, Міністерство юстиції України, Міністерство фінансів України, Міністерство соціальної політики України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Фонд державного майна України, Державна аудиторська служба України тощо;

8) громадяни та об'єднання громадян – Громадська Правозахисна організація «Права людини», Центр політико-правових реформ тощо.

Відповідно, її структуру складають: 1) публічні органи влади, їх структурні підрозділи та делеговані ними представники; 2) особи та структури громадськості; 3) представники міжнародних інституцій.

Практична цінність суб'єктів запобігання корупції у відповідному механізмі є різною, що обумовлюється як самим різновидом їх правового статусу. Для всіх суб'єктів досліджуваної публічної адміністрації головним критерієм визначення їх статусу є:

- по-перше, завдання, з метою виконання якого їх було утворено;
- по-друге, комплекс адміністративних обов'язків і прав за допомогою яких дане завдання втілюється в дійсність;
- по-третє, юридичне значення результату діяльності – ефективність, необхідність та доцільність існування конкретного уповноваженого суб'єкта та безпосередньо діяльності, яку він реалізовує у рамках запобігання чи протидії корупції в Україні.

Тільки сукупно адміністративна діяльність кожного із них може репрезентувати сучасний стан адміністративно-правового забезпечення

запобігання та протидії корупції в Україні.

Усе вищенаведене дає можливість сформулювати наступні висновки стосовно адміністративно-правового статусу суб'єктів публічної адміністрації, що реалізують адміністративно-правове забезпечення запобігання та протидії корупції в Україні:

1) наразі домінує наукова концепція, згідно якої предмет адміністративного права слід розглядати дуалістично, оскільки його розвиток повністю витіснив радянський концепт управлінських відносин та передбачає поєднання владно-розпорядчих дій та сервісності держави. Саме тому, цілком закономірно, що в доктрині адміністративного права все частіше зустрічаємо такі категорії як «адміністрування», «публічне адміністрування» або ж «адміністративно-правове забезпечення» галузі чи сфери певного зобов'язання держави, а також такі категорії як «публічна адміністрація» та, відповідно, «адміністративно-правовий статус публічної адміністрації»;

2) публічна адміністрація у аналізованій нами сфері – це цілісне правове симбіотично-взаємозалежне утворення, яке має чітко розподілені функції між суб'єктами її структури;

3) публічну адміністрацію, що реалізує адміністративно-правове забезпечення запобігання та протидії корупції в Україні доцільно класифікувати за певним критерієм у такі групи: а) носії політичної волі; б) спеціалізовані антикорупційні органи; спеціально уповноважені органи у сфері протидії корупції; в) суб'єкти, що реалізують антикорупційну політику; г) суб'єкти, що формують антикорупційну політику; д) суб'єкти, які залучаються до процесу формування та окремих аспектів реалізації антикорупційної політики; е) учасники антикорупційних програм; є) громадяни та об'єднання громадян; ж) міжнародні експерти та організації;

4) до структури аналізованої публічної адміністрації входять: а) публічні органи влади, їх структурні підрозділи та делеговані ними представники; б) приватні особи та структури громадського спрямування;

в) представники міжнародних інституцій;

5) адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації – це абстракційне поняття, яким представники доктрини адміністративного права намагаються означити сукупність необхідних передумов за допомогою яких з'являється змога описати практичне значення конкретного уповноваженого суб'єкта у певному публічно забезпечувальному процесі. Практична цінність публічної адміністрації у сфері запобігання корупції у відповідному механізмі є різною, що обумовлюється як самим різновидом їх адміністративно-правового статусу), так і сукупністю їх законодавчої та нормативної правоможливості на вчинення адміністративної дії, що має індивідуальне чи публічне значення.

Отже, адміністративно-правовий статус суб'єкта публічної адміністрації у сфері запобігання корупції в Україні – це роль, значення та цінність її представників в даному механізмі. З практичної точки зору – надання їм можливості вчиняти адміністративні дії, що спричиняють настання юридичних наслідків як індивідуального, так і публічного характеру. Для всіх суб'єктів досліджуваної публічної адміністрації головним критерієм визначення їх статусу є: 1) завдання, з метою виконання якого їх було утворено; 2) комплекс адміністративних обов'язків і прав за допомогою яких дане завдання втілюється в дійсність; 3) юридичне значення результату діяльності – ефективність, необхідність та доцільність існування конкретного уповноваженого суб'єкта та безпосередньо діяльності, яку він реалізовує у рамках запобігання чи протидії корупції в Україні.

Метою подальших наукових розвідок у даній царині є правове урегулювання повноважень кожного із суб'єктів протидії корупції, усунення дублювання повноважень, подальше законодавче закріплення ролі громадськості по контролю за діяльністю зазначених суб'єктів.

РОЗДІЛ 2

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

2.1. Шляхи подолання соціальних чинників існування корупції для забезпечення сталого розвитку держави

Дослідження теоретико-правових та політико-економічних засад сучасного розвитку нашого суспільства дали підстави визначити, що корупцією вважається зловживання владою для особистої вигоди. Вона має різноманітні прояви, форми чи різновиди та сприймається як негативне явище. Адже її наслідки вкрай масштабні як для держави в економічному аспекті, так і для соціуму – у безпековому.

Передові зарубіжні країни роками будували антикорупційні механізми виховання своїх громадян у руслі викриття, ганьбування таких дій, а також невідворотності кримінально та адміністративно карних заходів щодо осіб, які своїми діями посягли на встановлений державний порядок управління, безпеку громадян та усього світу взагалі. Проте, яка б ідеально сформована законодавча база країни не була, які б антикорупційні заходи не реалізовувались – корупція – це людська хвороба, яка на кшталт пандемії уражає не всіх, а тільки тих людей, що знаходяться «у зоні ризику» – наділених владою.

У більшій мірі наявність корупційних ризиків найчастіше зустрічається під час надання адміністративних послуг, здійснення контрольно-наглядової функції держави [4, с. 34] державних закупівель, а також у сфері медичного, освітнього та оборонного обслуговування. На жаль, викоринити корупцію неможливо. Про це свідчить історичний розвиток людства, однак протидіяти, попереджати та вчасно реагування на її прояви – основні цілі які прививає ЄС усьому світу.

При цьому, чинники успішної протидії корупції вже давно відомі та

апробовані міжнародною спільнотою. Це насамперед відкритість влади, прозорість та зрозумілість процедур прийняття державних рішень, дієві механізми контролю за діяльністю державних органів з боку громадянського суспільства, свобода слова, свобода та незалежність засобів масової інформації [20, с. 72].

В Україні темпи розвитку були й залишаються на дуже низькому рівні або мають негативні тенденції. Також наявні слабкі економічні показники, незважаючи на добре освічену робочу силу. Країна, яка добре забезпечена природними ресурсами, має погані показники зростання, низький дохід на душу населення і значну нерівність. Подібна ситуація сформована негативним впливом ряду деструктивних чинників, одним з яких є корупція. На нашу думку, основні вектори правового регулювання суспільних відносин, які суттєво посприяють запобіганню та протидії корупції, на даний час повинні бути спрямовані на наступні заходи: 1) покінчити з бідністю в усіх її формах; 2) сприяти стабільності стану продовольчої безпеки і поліпшення харчування; 3) сприяти сталому розвитку сільського господарства; 4) забезпечити здоровий спосіб життя і сприяти добробуту для всіх в будь-якому віці; 5) забезпечити всеохоплюючу і справедливу якісну освіту і заохочувати можливості навчання протягом усього життя для всіх; 6) сприяти дотриманню гендерної рівності; 7) забезпечити наявність і раціональне використання водних ресурсів та санітарії для всіх; 8) забезпечити загальний доступ до недорогого, надійного, стійкого і сучасного енергопостачання; 9) сприяти неухильному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх; 10) створити гнучку інфраструктуру, сприяти всеосяжній і стійкій індустріалізації і заохочувати інновації; 11) зменшити нерівність всередині країни; 11) зробити міста і населені пункти країни відкритими, безпечними, життєздатними і стійкими; 12) вжити термінових заходів з боротьби зі зміною клімату та її наслідками; 13) зберігати і відновлювати екосистеми суші і сприяти їх раціональному використанню, раціонально розпоряджатися

лісами, боротися з опустелюванням, зупинити і повернути назад процес деградації земель і зупинити процес втрати біорізноманіття; 14) забезпечувати доступ до правосуддя для всіх і створювати ефективні, підзвітні і засновані на широкій участі установи на всіх рівнях [14].

Досягнення зазначених вище результатів можливе при умові активної діяльності усіх членів суспільства на наступних трьох рівнях:

- діяльність на глобальному рівні, включаючи забезпечення більш ефективного керівництва, виділення більшого обсягу ресурсів і прийняття більш продуманих рішень під час досягнення сталого розвитку;
- діяльність на місцевому рівні, включаючи необхідні перетворення політики, бюджету, установ і нормативно-правової бази органів державного управління, міст і місцевих органів влади;
- діяльність людей, в тому числі за ініціативи молоді, громадянського суспільства, засобів масової інформації, приватного сектора, профспілок, представників наукових кіл та інших зацікавлених сторін для забезпечення динаміки в напрямку здійснення необхідних перетворень [24, с. 121].

Однією з причин низького зросту темпів соціально-економічного розвитку в Україні є те, що державні кошти і зовнішня допомога не використовуються з можливими показниками ефективності. Україна, як країна з низьким рівнем доходу, часто стикається з труднощами, тому що вона не може використовувати свої людські і матеріальні ресурси для подальшого розвитку і допомоги найбільш вразливим. У країнах де мінімізовані корупційні прояви достатній рівень життя населення, сталий економічний розвиток, процвітає бізнес-індустрія, а охорона навколишнього природного середовища є пріоритетом державної політики.

В Україні, як країні з високим показником корупції, жага окремих суб'єктів наділених владою до отримання неправомірної вигоди створює передумови для нівелювання нормами чинного законодавства, робить їх недосяжними, адже розкрадаючи бюджетні кошти суспільно необхідні надходження не потрапляють до кінцевого отримувача – соціально

незахищених верств населення, не реалізуються необхідні адміністративні, культурні, просвітницькі, реконструктивні та інші заходи.

Відповідно, корупція стосується не тільки хабарів: люди, особливо бідні, страждають від втрати ресурсів. Ось чому так важливо розуміти причини корупції для вироблення необхідних механізмів з протидії та профілактики.

У соціальному розрізі корупція призводить до того, що у суспільстві діють дві системи – офіційна і неофіційна, тобто правова і нелегальна, через що досить часто саме нелегальна система виходить на перший план руйнуючи всі соціальні цінності [5, с. 27].

У той же час, її наявність перешкоджає економічному зростанню, створюючи невизначеність в бізнесі, сповільнюючи процеси економічного розвитку, накладаючи додаткові витрати на державний апарат. Хоча характер і масштаби корупції можуть відрізнятися в різних державах ЄС, це завдає шкоди союзу загалом [23, с. 8]. Європейський Союз побудований на компромісах, але коли йдеться про права людини, верховенство права, боротьба з корупцією, компромісу не може бути [20, с. 115].

Окремо зазначимо, що політичні наслідки корупції проявляються в тому, що вона: змінює сутність політичної влади, знижує рівень її легітимності як всередині держави так і на міжнародній арені, порушує принципи її формування і функціонування, демократичні засади суспільства і держави, підриває політичну систему, тощо. При високому рівні корумпованості державних органів корупція стає системним елементом державного управління. За таких обставин управління державою суттєво віддаляється від демократичних принципів і значно спрощується для корумпованих представників влади, яким притаманний спрощений погляд на владу, на її сутність і суспільне призначення, на власне службове становище, яке розглядається як засіб задоволення особистих інтересів [5, с. 73].

Відповідно, окрім зростання економічної неефективності, корупція негативно впливає на цілі уряду, починаючи від поліпшення розподілу

доходів і закінчуючи поліпшенням захисту навколишнього середовища. Найголовніше, корупція підриває довіру до урядів, державних інституцій і демократії в цілому [12, с. 40].

Отже, економічні та соціальні наслідки корупції в Україні негативно впливають як на внутрішні процеси державно-соціальної життєдіяльності держави, так і на зовнішні – втрата або хитке становище інвестиційного потенціалу, відсутність авторитету під час пропозицій чи лобювання світових тенденційних змін, підрив довіри у відносинах транскордонної та транснаціональної співпраці, тощо.

Культивування корупції в Україні формується відповідними силами для перешкоджання вступу нашої держави до ЄС, який власне й функціонує для забезпечення високого рівня безпеки країн-учасниць, в тому числі шляхом запобігання та боротьби зі злочинністю та зближенню норм кримінального закону [12, с. 43]. Забезпечення якісного всесоюзного життя людства неможливе у разі не інтегрованого законодавства у всіх сферах, однак антикорупційного – найважливіше, що обумовлюється тим, що даний феномен може проявитись у будь-якій сфері чи секторі. Основним інтересом союзу є створення, впровадження та реалізація спільної ефективної антикорупційної політики і союз підтримує своїх членів в продовженні цієї роботи.

Зокрема, зусилля ЄС щодо запобігання корупції зосереджені навколо наступних основних компонентів: 1) включення антикорупційних положень в горизонтальне і галузеве законодавство та політику ЄС; 2) моніторинг результатів в боротьбі з корупцією з боку держав-членів; підтримка реалізації антикорупційних заходів на національному рівні за допомогою фінансування, технічної допомоги та обміну досвідом; 3) вдосконалення бази кількісних доказів антикорупційної політики [26, с. 280].

Наявність масової корупції порушує верховенство права та інші основні принципи демократичного суспільства. А як відомо, саме доктрина верховенства є однією із основних принципів права ЄС. Нагадаємо, що

прозорість, підзвітність, доброчесність – три основні засади антикорупційної політики. Це основні принципи, дотримання яких зводить нанівець більшість корупційних проявів як у публічному, так і в приватному секторах. Окремо зазначимо й про порушення принципу справедливості, оскільки відсутня рівність доступу усіх бажаючих до необхідних та бажаних ресурсів й можливостей.

З вищезазначеного логічним буде, що спільна боротьба з корупцією є не просто необхідною, а навіть обов'язковою, адже це, по-перше, сприяє стабільності, верховенству закону, захисту прав людини та й загалом демократії; по-друге, зміцнює економіку, розвиває партнерські стосунки, убезпечує бізнес-індустрію; по-третє, зменшує рівень світової злочинності, забезпечує мир та гармонію між націями, спільнотами та державами.

Консолідація зусиль членів ЄС у сфері боротьби з корупцією – основний механізм зниження її проявів. Обмін досвідом, проведення спільних обговорень, в тому числі семінарів й симпозіумів, а також надання матеріального, інформаційного чи іншого ресурсного забезпечення від ЄС країнам «аутсайдерам» процесу викорінення корупційних проявів на їх території – запорука убезпечення союзу від її масового розповсюдження. Це інструменти її стримання, які в умовах сучасності доповнюється низькою інноваційних, що, до речі, підтверджують свою дієвість.

Цілком очевидно, що і Україна як невід'ємна частина загальноєвропейського простору не може залишатися осторонь від цих процесів. Українська сторона відзначає зростаюче значення зусиль України щодо налагодження партнерства Європейським Союзом [47].

На нашу думку, з метою знешкодження або нейтралізації глобальних наслідків корупції в Україні дієвими слід визначити та включити як стратегічні плани щодо реформування національної системи антикорупційного законодавства, наступні стратегічні національні заходи по боротьбі з корупцією: 1) посилити громадянську активність шляхом створення умов, які дають громадянам відповідні інструменти для залучення

та участі в роботі органів влади (визначення пріоритетів, проблем і пошуку рішень); 2) зменшити бюрократію шляхом об'єднання формальних і неформальних процесів; 3) використовувати цифрові технології, тобто можливості технологічного розвитку задля створення динамічних і постійних обмінів між ключовими зацікавленими сторонами: країнами, урядом, громадянами, бізнесом, групами громадянського суспільства, засобами масової інформації, науковими колами; 4) модернізувати процедури надання адміністративних послуг; 5) запровадити стандарти чесності для ведення приватної практики, а не тільки в державних структурах (це розумне ділове рішення, особливо для компаній, зацікавлених у веденні бізнесу з міжнародними організаціями); 6) впровадити дієві санкції, оскільки покарання за корупцію є життєво важливим компонентом будь-яких ефективних зусиль по боротьбі з корупцією; 7) діяти на глобальному і місцевому рівні шляхом інформування громадян про корупцію використовуючи платформи, які існують для взаємодії; 8) реалізація моніторингових та контрольних заходів.

Отже, вищенаведене спонукає до висновку, що спільна боротьба з корупцією є не просто необхідною, а навіть обов'язковою, адже це, по-перше, сприяє стабільності, верховенству закону, захисту прав людини та й загалом демократії; по-друге, зміцнює економіку, розвиває партнерські стосунки, убезпечує бізнес-індустрію; по-третє, зменшує рівень світової злочинності, забезпечує мир та гармонію між націями, спільнотами та державами.

Зрозуміло, що викоринити корупцію нанівець неможливо, але кооперувати законодавчі зусилля задля її попередження, вчасного відстеження ареалів розповсюдження, а також активне їй протистояння – єдиний шлях до знешкодження або нейтралізації глобальних наслідків корупційних проявів в Україні.

2.2. Запозичення зарубіжного досвіду реалізації заходів запобігання корупції у національне законодавство

Позитивний досвід соціально-економічного розвитку окремих країн переконливо свідчить про можливість існування для сучасної України альтернатив, тобто кращих умов, обставин та ресурсів для людського існування. І найголовніше, що основним фактором який унеможливило позитивну трансформацію України наразі є корупція.

Для подолання викладених вище проблемних питань правового регулювання вітчизняних суспільно-економічних відносин, корисним вбачається аналіз зарубіжного досвіду боротьби з корупційними проявами тих країн світу, які змогли мінімізувати корупційні прояви на їх території.

Отже, світова практика показує, що корупція не знає державних кордонів і вже давно вважається міжнародною, транснаціональною, інтернаціональною проблемою. Сьогодні вона властива всім країнам світу незалежно від державного устрою, рівня політичного і економічного розвитку і розрізняється у масштабах, глибиною проникнення в різні інститути держави і сфери життєдіяльності людей [51]. Однак різниця в тому, наскільки громадянське суспільство окремо взятої країни здатне їй протистояти.

Так, вивчення різних джерел, що стосуються закордонного досвіду протидії корупції, дозволяє виділити три основні антикорупційні стратегії:

– вертикальна (азіатська модель – Сінгапур, Японія, Південна Корея) сконцентрована на суворому контролі над чиновниками і характеризується жорсткими покараннями за вчинення корупційного правопорушення, тобто пріоритетом є безпосередньо «боротьба з корупціонерами»;

– горизонтальна (скандинавська модель – Швеція, Данія, Фінляндія, Норвегія, Нідерланди) зосереджена на нівелюванні ґрунту для корупції. Досягається за рахунок антикорупційних стимулів. Наприклад, зняття обмежень в економіці, забезпечення максимальної публічності в державних

справах і впровадження високих етичних норм для чиновників. Таким чином, пріоритетом є «недопущення появи корупціонера»;

– змішана (Нідерланди, Німеччина, США) об'єднує комплекс заходів як вертикальної, так і горизонтальної стратегій [52, с. 75].

Позитивний досвід якої країни буде доречним для запозичення Україною може стати відомим лише розглянувши конкретні приклади правового регулювання даного типу суспільних відносин.

Наразі в Грузії корупція має низький діловий ризик для компаній, що бажають інвестувати в країну. В цілому, вона досягла успіху в скороченні корупції шляхом підвищення прозорості та ефективності державного управління. Це призвело до того, що Грузія перетворилась в одне з найлегших місць у світі, де можна почати бізнес і мати справу з ліцензіями та дозволами. Грузія добилася великих успіхів в боротьбі з видимою корупцією на низькому рівні, але корупція на високому рівні з боку державних чиновників залишається проблемою [43].

До безумовних здобутків Грузії належить докорінна зміна суспільної толерантності до фактів корупції. Завдяки новинам на всіх телеканалах постійно висвітлюються факти затримання злодіїв в законі чи чиновника-хабарника. А все розпочалося у 2005 році, коли в телеефірі стали з'являтися відеозйомки та аудіозаписи, що фіксували моменти отримання хабара посадовцями. Більшість громадян країни перестали вважати корупцію прийнятним сервісом і почали сприймати її як гріх [43].

Антикорупційне законодавство Грузії в значній мірі міститься в Кримінальному кодексі, який передбачає відповідальність за спробу корупції, активний і пасивний підкуп, розтрату, підкуп іноземної посадової особи і відмивання грошей. Зловживання державними посадами і пасивний підкуп караються позбавленням волі на строк до 15 років і конфіскацією майна, в той час за активний підкуп – штраф і / або мінімальний тюремний термін в два роки [43].

Отже, досвід Грузії переконливо свідчить про дієвість окремих

радикальних заходів. Більшість із них в Україні теж впроваджено, однак позитивних зрушень мало. Це репрезентує пряму взаємозалежність політичної волі осіб при владі та важливості просвітницьких заходів серед населення – без вільного від корупції суспільного мислення ніякі реформи дієвими не будуть.

Справедливо вважається, що Данія взагалі не пов'язана з корупцією. Країна дуже активно бере участь в міжнародних заходах по боротьбі з корупцією, і більшість експертів сходяться на думці, що її державний сектор демонструє високий рівень чесності. Дані опитувань про досвід корупції громадян і підприємств, як правило, відображають цю ситуацію з низьким рівнем підкупу, а хабарництво та інші корупційні дії не вважаються перешкодами для бізнесу [39].

За таких умов вкрай актуальним є питання за допомогою яких інструментів їй вдалося досягти таких вражаючих успіхів, адже позитивний досвід її антикорупційної політики може бути використаний іншими, менш успішними у питаннях реалізації даного процесу, країнами.

Всього в Данії на даний час існує близько 20 законів, які передбачають відповідальність за дії корупційного характеру. Основними антикорупційними актами вважається «Закон про корупцію», прийнятий у 2002 році та Кримінальний кодекс Данії [39].

Кримінальний кодекс Данії забороняє усі вищезазначені корупційні прояви. Заборонено підкуповувати іноземних державних посадових осіб, отримувати неправомірні вигоди у бізнес справах компаніями. Існує також зобов'язальна норма для членів уряду яка передбачає щорічне публікування відомостей про доходи, майно, зобов'язання майнового характеру, а також держслужбовцям забороняється мати акції в іноземних компаній. Це встановлено для того, щоб виключити можливість лобіювання інтересів іноземних контрагентів всередині країни [39].

Додамо, що розслідуванням корупційних скандалів, за винятком злочинів міжнародного характеру, які належать до компетенції відділу

прокуратури з особливих економічних злочинів, займається поліція [214]. При цьому поліція Данії не схильна до корупції і користується великою довірою громадськості. Надійність поліцейських служб для захисту компаній від злочинності вважається дуже високою, і уряд має ефективні механізми для розслідування і покарання зловживань і корупції в поліції. Громадські опитування показують, що громадяни не платять хабарі співробітникам поліції і, що поліцейські служби вважаються одними з найменш корумпованих установ Данії [39].

Окрім поліції та вже згаданого інституту прокуратури, спеціалізовано, з метою боротьби з корупцією, у Данії функціонує ряд уповноважених осіб та установ, зокрема: 1) Національний аудиторський офіс (Rigsrevisionen), який був створений задля перевірки парламентських витрат та рахунків державних компаній; 2) Секретаріат з відмивання грошей (MLS) – це національний підрозділ фінансової розвідки, відповідальний за аналіз потенційної можливості відмивання коштів, фінансування тероризму та інших незаконних фінансових дій; 3) Данський парламентський омбудсмен – має у штаті 100 працівників та контролює адміністрацію уряду та муніципалітетів; 4) інші зацікавлені сторони – а) ЗМІ; б) громадянське суспільство [39].

Враховуючи вищесказане, у Данії суспільство вільне від корупції. Це означає прозоре, відповідальне та свідоме прийняття рішень, формування антикорупційної політики та, відповідно, добросесна її реалізація. Громадяни, в першу чергу, поважають себе та оточуючих – порушення їх прав вважається не припустимим. Будь-які дискримінаційні прояви здебільшого відсутні, оскільки про абсолют у даному випадку говорити не доцільно, однак стверджувати про ідеал – цілком можливо. Саме завдяки цьому країна посідає вже декілька років поспіль лідируючі позиції в рейтингу по мінімізації проявів корупції.

Ще одним цікавим для України прикладом мінімізації корупції є досвід таких країн як Люксембург та Нідерланди. Вони мають потужну правову

базу для боротьби з корупцією, яка не тільки грамотно побудована та відповідає міжнародним стандартам, а й ефективно реалізуються.

Нормативно-правова база Люксембурга передбачає кримінальну відповідальність за хабарництво, виплати за сприяння, подарунки та зловживання службовим становищем, а також за інші злочини [51, с. 12]. До речі, в країні наявна одна із найбільш ефективних систем захисту інформаторів у світі [52]. У свою чергу, Кримінальний кодекс Нідерландів забороняє давати або отримувати хабарі в державному або приватному секторі, в тому числі іноземній державній посадовій особі. Голландські і іноземні компанії та їх дочірні компанії можуть бути притягнуті до відповідальності за корупційні правопорушення, вчинені особами, які працюють від їх імені, і на них може бути наказано стягнення до 10% від їх обороту. Платежі за спрощення формальностей не допускаються, а подарунки та гостинність нерідко вважаються як незаконні дії (це залежить від намірів і вигоди) [51, с. 15].

У зазначених країнах дрібної корупції майже немає, а державне управління прозоре, ефективно побудоване на високих етичних стандартах, додержання яких є пріоритетом. Правові рамки боротьби з корупцією в цілому відповідають положенням основних антикорупційних конвенцій, а їх результативність можна пояснити високим рівнем правової культури громадянського суспільства.

Справа в тому, що зазначені країни розвивались поступово, без нав'язування «глобальних правил гри», адже громадянське суспільство там було і є потужним. Більшість громадян освічені та за ментальністю мали схильність до неприпустимості існування такого явища, як корупція. Це люди, які знають ціну собі та своїй праці, цінують власний час та мають історично сформований набір соціальних цінностей.

Проблема корупції в Швеції не розглядається як така, що становить значну небезпеку для суспільства, відповідно, у країні не існує будь-яких спеціальних урядових програм чи спеціалізованих державних органів

боротьби з корупцією. Питання корупції та хабарництва виписані у загальному шведському законодавстві, зокрема Кримінальному кодексі, Кодексі про судочинство, Акті про аудит та інших законодавчих і підзаконних актах. Особливу роль у протидії корупції у Швеції відіграє Омбудсмен, який реалізує свої повноваження в таких сферах: нагляд за судами, прокуратура й поліція; соціальні питання – освіта, охорона здоров'я, податки, транспорт, Омбудсмен у справах споживачів і окремо у справах економічної свободи [57, с. 203]. В країні активну участь у запобіганні корупції здійснюють різноманітні громадські організації. Зокрема, незалежним моніторингом за рівнем корумпованості в тих чи інших сферах суспільства здійснює шведська громадська організація «Інститут проти хабарів», заснована в 1923 році. Маючи фінансування від бізнес-організацій та Стокгольмської торгової палати, Інститут зосередився на більш детальному роз'ясненні тонкощів антикорупційного законодавства [60, с. 8].

Усе вищенаведене дає можливість сформулювати наступні висновки стосовно аналізу зарубіжної реалізації антикорупційних політик та заходів запобігання та протидії корупції, які можуть бути корисними Україною:

1) розгляд сучасного стану антикорупційної політики та заходів, що реалізуються провідними державами, які зарекомендували себе як лідери у цьому процесі завжди буде актуальним з огляду філософську правової, соціально-економічної, транскордонної та іншої сутності корупції;

2) позитивний досвід окремих країн переконливо свідчить про можливість існування альтернатив, тобто кращих умов, обставин та ресурсів для людського існування. Основним фактором який унеможливило позитивну трансформацію України є ніщо інше, як корупція. Корупція людей, що знаходиться при владі.

У результаті здійснених досліджень доцільно виділити пріоритети побудови правової системи антикорупційної державної діяльності:

– дієвість окремих радикальних заходів. Більшість із них в Україні теж впроваджено, однак позитивних зрушень мало. Це репрезентує пряму

взаємозалежність політичної волі осіб при владі та важливості просвітницьких заходів серед населення – без вільного від корупції суспільного мислення ніякі реформи дієвими не будуть;

– прозоре, відповідальне та свідоме прийняття рішень, формування антикорупційної політики та, відповідно, доброчесна її реалізація. Громадяни, в першу чергу, поважають себе та оточуючих – порушення їх прав вважається не припустимим. Будь-які дискримінаційні прояви здебільшого відсутні, оскільки про абсолют у даному випадку говорити не доцільно, однак стверджувати про ідеал – цілком можливо;

– потужна правова база для боротьби з корупцією, яка не тільки грамотно побудована та відповідає міжнародним стандартам, а й ефективно реалізуються.

Отже, одним із пріоритетів боротьби з корупцією (не запобіганням, а саме боротьби, оскільки найбільш вдалою є змішана модель антикорупційної політики для країни) в Україні на сучасному етапі є розвиток громадянського суспільства у повазі, перш за все, до себе та оточуючих, небайдужості до біди інших та в дусі зрощування власної громадянської патріотичної позиції та нетерпимості до антисоціальних злочинних проявів з боку інших громадян чи осіб уповноважених на виконання функцій державного управління. Тільки за таких умов ми матимемо змогу розбудувати країну на засадах реального демократизму, із панівними принципами справедливості, рівності прозорості та відкритості, доброчесності, тощо. Вони мають бути практично дієвими та помітними пересічному громадянину, а не сукупністю нормативно закріплених гасел.

На наше переконання, Україна знаходиться лише на початку процесу становлення верховенства права, а тому – має пройти шлях докорінної трансформації задля репрезентації світу своєї готовності бути конкурентом, гравцем на міжнародній арені та повноправним членом ЄС у найближчій перспективі.

2.3. Перспективи законодавчого забезпечення участі громадськості подоланні проблем корупції

Ефективна боротьба з корупцією є важливою основою реалістичної перспективи членства в ЄС для цілісної та суверенної України. Представники нашого громадянського суспільства вже бере досить активну участь у процесі реформ і перетворень, які проходять у надзвичайно важких умовах. Позитивним для нашої держави є той факт, що у суспільстві існує величезне бажання викоринити корупцію, яка згубно позначається на повсякденному житті населення України.

Звернемо увагу на існуючі нормативно-правові повноваження громадян щодо участі у протидії корупції. Зокрема, як відомо, Конституція України закріпила принцип народовладдя в Україні. Відповідно до ст. 5 Основного Закону носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування [56].

Влада народу – це можливість кожного впливати на нормотворчі та нормозастосовчі процеси в країні. Якщо трактувати поняття народовладдя в контексті реформування антикорупційних органів в Україні, та загалом протидії корупції, то це можливість кожного, хто є частиною української громадськості, безпосередньо впливати на зазначені процеси.

Аналіз окремих положень законодавства України дає підстави стверджувати про дійсно реформаторський підхід до створення нових антикорупційних органів в Україні – НАБУ, НАЗК, ДБР, АРМА. Безпосередній вплив громадськості реалізований через наявність громадських органів, які здійснюють контроль за процесами створення та функціонування зазначених антикорупційних структур.

Так, відповідно до ст. 14 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1698-VII при НАЗК діє Громадська рада, яка здійснює громадський контроль за її діяльністю. Вона складається з 15 осіб та

формується відповідно до результатів відкритого та прозорого конкурсу. Конкурс з формування складу Громадської ради проводиться шляхом відкритого рейтингового інтернетголосування громадян, які проживають на території України, у порядку, встановленому КМ України [67].

Кандидатури для участі в конкурсі з формування складу Громадської ради подаються громадськими об'єднаннями, які здійснюють діяльність у сфері запобігання та/або протидії корупції не менше двох років та мають підтвердження реалізованих ними проектів [41].

Відзначимо, що Рада є колегіальним органом, основними завданнями якої є: 1) забезпечення прозорості та громадського контролю за діяльністю НАЗК; 2) сприяння його взаємодії з громадськими об'єднаннями, іншими інститутами громадянського суспільства з питань, пов'язаних з діяльністю НАЗК; 3) сприяння врахуванню НАЗК громадської думки під час виконання покладених на нього завдань. Задля зазначеного Рада заслуховує інформацію про діяльність, виконання планів і завдань останнього, затверджує щорічні звіти про його діяльність, надає висновки за результатами експертизи проектів актів НАЗК, делегує для участі в засіданнях НАЗК свого представника з правом дорадчого голосу [41].

Узагальнимо повноваження представників громадськості та можливості їх безпосереднього впливу на зазначені відносини. Загалом, зазначена громадська інституція є консультативно-дорадчим органом, основне функціональне навантаження якої об'єктивоване супроводом діяльності НАЗК задля моніторингу, спостереження та контролю за поведінкою та адміністративними діями його співробітників. Крім того, до їх повноважень входить збір, аналіз та аналітика інформації, яку необхідно донести до пересічних громадян задля формування об'єктивної думки про стан виконання основних завдань НАЗК та загалом реального стану антикорупційної політики держави, власне до формулювання та реалізації якої дана інституція й створювалась. Зазначене можна побачити у «щорічних висновках Громадської ради, які оприлюднюються разом із щорічними

звітами НАЗК» [46; 47].

З метою забезпечення прозорості та цивільного контролю за діяльністю НАБУ також діє відповідна Рада. Згідно профільного Положення, основними завданнями Ради громадського контролю є: 1) здійснення цивільного контролю за діяльністю НАБУ; 2) сприяння його взаємодії з громадськими об'єднаннями, іншими інститутами громадянського суспільства у сфері протидії корупції [25].

Тобто зазначена Рада має майже ідентичні завдання як і у Громадській раді НАЗК, як реалізуються шляхом: 1) заслуховування інформації про діяльність, виконання планів і завдань; 2) розгляду звітів і затвердження висновку щодо них; 3) обрання з її членів двох представників, які входять до складу Дисциплінарної комісії НАБУ; 4) визначення представників до складу конкурсних комісій, які проводять конкурс на зайняття вакантних посад у НАБУ (3 особи до однієї комісії); 5) сприяння громадському обговоренню проектів законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів щодо діяльності НАБУ; 6) обговорення із залученням представників громадських об'єднань, засобів масової інформації, громадян України питання забезпечення відкритості та прозорості діяльності НАБУ; 7) висловлювання позиції щодо фактів порушень законів працівниками НАБУ [25].

Відповідно, Рада громадського контролю при НАБУ – незалежний орган, який було створено для контролю за діяльністю останнього та посилення комунікації із суспільством [25].

Із зазначеного, можемо прослідкувати соціальну мету аналізованої інституції – спонукання працівників НАБУ під тиском громадськості реалізовувати свою діяльність чесно, прозоро, відповідально та неупереджено й незалежно від горизонталі та вертикалі влади.

Окремо відзначимо про наявність Ради громадського контролю, що утворюється для забезпечення прозорості та цивільного контролю за діяльністю ДБР та Громадської ради, утвореної відповідно до Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та

управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» [72]. Цікавим є те, що остання є тимчасовим консультативно-дорадчим органом, однак як і всі інші зазначені нами громадські інституції вони є органами налагодження комунікації між суспільством та антикорупційними органами.

У той же час і в ДБР одним з основних принципів функціонування визначено відкритість і прозорість його діяльності для суспільства та демократичного цивільного контролю, підзвітності і підконтрольності визначеним законом державним органам [25].

Здійсненні наукові узагальнення дають підстави визначити, що заходи щодо співпраці з громадськістю для ДБР мають забезпечувати: 1) спрямування діяльності на реалізацію визначених завдань у сфері правоохоронної діяльності; 2) дотримання законності в своїй діяльності; 3) неможливість здійснення обмеження прав і свобод громадян, повалення конституційного ладу, усунення органів влади чи перешкоджання їх діяльності тощо; 4) урахування громадської думки, пропозицій громадян та громадських організацій при обговоренні й ухваленні рішень з питань своєї діяльності; 5) раціональне використання бюджетних коштів; 6) своєчасне, повне і достовірне інформування суспільства про свою діяльність тощо [25].

Отже, важливим елементом подолання корупції в Україні є відкритість та прозорість діяльності вказаних структур для громадськості. Зазначене реалізоване відповідними громадськими радами, як суб'єктами, які не є органами державної влади та здійснюють громадський контроль за основними напрямками роботи антикорупційних органів в Україні.

Однак, слід зауважити, що це не єдиний шлях участі громадськості у процесу запобігання та протидії корупції та окремо слід відзначити, про роль та значення у процесі викорінення корупційних проявів на території України свідомих громадян – викривачів корупції, статус яких закріплено на законодавчому рівні [37].

За нашим баченням, адміністративно-правовий статус викривачів корупції – це симбіоз правосуб'єктності громадянина та людини

передбачений Конституцією України й спеціальної правосуб'єктності набутої такою людиною у разі викриття корупції та набуття особливого статусу викривача у відповідності до антикорупційного законодавства.

На наше переконання, викривачі корупції, як одна із складових загальнодержавного механізму запобігання та боротьби з корупцією, повинна стати однією з найбільш дієвих. Це можна пояснити, з поміж іншого тим, що не зважаючи на реформаторські ініціативи в існуючих правоохоронних органах та створення нових антикорупційних органів, стан корупції в країні все ще перебуває на високому рівні. Правоохоронні органи сьогодні неспроможні охопити всі сфери суспільного життя та економіко-політичні сфери в яких відбуваються корупційні дії. Це пов'язано не лише з низькими показниками їх роботи, а й з участю самих громадян у корупції та сприйняттям її як нормального соціального процесу в українських реаліях.

Тобто, більш доречним, на наш погляд, було б законодавцями прийняти вже розробленого Закону України «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам». Цей Закон визначає організаційні й правові умови та порядок розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, права, гарантії та механізми захисту викривачів такої інформації [62].

Однак законодавцями було прийнято рішення удосконалити Закон України «Про запобігання корупції» в частині її викривачів, шляхом прийняття до нього змін оформлених відповідним Законом, яким частину першу статті 1 доповнено абзацами, зокрема й таким, що визначає термін «викривач» як фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої

діяльності, проходження служби чи навчання [66].

Однак, визначення поняття «викривач» в такий спосіб є не зовсім вірним, адже якщо особа одержала інформацію про корупцію не у зв'язку з їх діяльністю, а наприклад випадково одержала інформацію про корупцію, то вона, виходячи із вказаної дефініції, не визнається викривачем. Разом з тим, позитивним є те, що зміни встановлюють гарантії захисту викривачів [62], адже робота викривачів має свою специфіку – вони працюють з різними категоріями осіб, які мають певний ступінь впливу на особу, а отже відтінок загрози нанесення шкоди їх життю, здоров'ю, майну та їх близьким є надзвичайно великим [31, с. 13].

Аналізуючи наявні напрацювання науковців (Антонюк А.Б. Федорчук М.А. [18], Василичук В. І. [31], Нестеренко О. Н. [62]), статистичний матеріал за даною проблематикою [37], та норми законодавчих актів [66], [77] зазначимо, що захист викривачів корупції, повинен сукупно включати:

1) захист від переслідування – особи мають бути захищені від всіх форм помсти, несприятливих умов або дискримінації на робочому місці (звільнення, санкції, покарання, переводу на іншу роботу, переслідування, втрата статусу чи пільг тощо), які пов'язані або з'явилися в результаті інформування про випадки корупції;

2) збереження конфіденційності – особа не може бути розкрита без чіткої її згоди;

3) тягар надання доказу лягає на працедавця – щоб уникнути санкцій або штрафів працедавець повинен чітко і переконливо продемонструвати, що будь-які заходи, що приймаються відносно співробітника, не були жодним чином пов'язані або мотивовані розкриттям викривача;

4) завідомо неправдива інформація не захищається – по відношенню до людини, яка надає завідомо неправдиву інформацію про корупційні правопорушення, можуть застосовуватися дисциплінарні санкції і заходи цивільно-правової відповідальності. Ті, кого несправедливо звинуватили у корупційних діяннях, отримують всі належні компенсації;

5) відмова від вимог про відповідальність – будь-яке викриття, зроблене в законодавчих рамках інформаторів, захищене від дисциплінарно-процесуальних дій і відповідальності, включаючи дискримінацію, наклеп, захист авторських прав і даних тощо;

б) анонімність – викривачам, що надали інформацію анонімно і в подальшому були встановлені, має бути наданий повний захист;

7) система заохочень – викривачі можуть отримувати частину відновлених коштів або штрафів, накладених в результаті викриття.

Наші пропозиції стосуються удосконалення системи морального та матеріального заохочення громадськості на боротьбу з корупцією, шляхом покращення правового статусу викривачів корупції: бути обізнаним із своїми правами та обов'язками; отримувати підтвердження прийняття та реєстрації повідомлення; на безоплатну правову допомогу у зв'язку із захистом прав викривача; на конфіденційність; повідомляти про можливі факти корупційних порушень анонімно; забезпечення безпеки щодо себе та близьких осіб, майна та житла або на відмову від таких заходів; відшкодування витрат у зв'язку із захистом прав викривачів, витрат на адвоката у зв'язку із захистом прав особи як викривача; отримання психологічної допомоги; звільнення від юридичної відповідальності у визначених законом випадках тощо.

Отже, участь громадськості у питаннях запобігання та протидії корупції безпосередньо зводиться до реалізації громадськими організаціями та свідомими громадянами (викривачами корупції) свого морального, конституційного та громадянського права впливати на процес формування та діяльність антикорупційних органів, а також на сферу антикорупційної політики загалом шляхом взаємодії інституцій громадянського суспільства та держави під час прийняття соціально важливих рішень. Перспективою дослідження є нові форми співпраці у царині подальшого правового забезпечення громадської діяльності по подоланню корупції.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У результаті підготовки випускної кваліфікаційної роботи отримано результати щодо вдосконалення правового забезпечення протидії корупції в Україні. На підставі одержаних результатів сформульовано наступні висновки та пропозиції.

1. Підтверджено, що корупція є інтернаціональним негативним феноменом, що масово пронизує усі сфери як громадського, так і державного секторів в переважній більшості країн світу. У глобальному сенсі корупція є різновидом поведінки осіб, що мають особливий статус, повноваження у сфері прийняття рішень, що мають правові наслідки, а інтереси такої особи займають привілейоване становище над суспільними чи державними та всупереч нормам закону такі особи вчиняють самотійно, допускають вчинення чи заохочувати протиправну поведінку свою чи інших уповноважених осіб. Встановлено, що термін «боротьба» з корупцією охоплює як запобігання так і протидію корупції, оскільки передбачає діяльність, що має на меті її викоринення усіма доступними способами. Запропоновано закріпити у чинному Законі України «Про запобігання корупції» трактування означених термінів у наступному вигляді: «боротьба з проявами корупції – спільна діяльність держави та усіх членів суспільства, що має на меті викоринення корупції усіма доступними способами комунікативної взаємодії, реалізація якої об'єктивована превентивними, репресивними та ліквідаційними заходами».

2. Сформовано поняття правового забезпечення запобігання корупції в Україні як процесу активного викоринення корупційних проявів на території України, що реалізується уповноваженими владними суб'єктами чи делегованими ними представниками у рамках режиму законності та на основі верховенства закону і права у формі активних адміністративних дій, вчинення яких обумовлене необхідністю забезпечення правопорядку у державі. Визначено, що механізм правового забезпечення запобігання

корупції в Україні передбачає сукупне вираження реалізаційної сторони правового забезпечення означеної діяльності. Доведено, що правом реалізації наділені як суб'єкти публічної адміністрації, так і громадськість, яка повинна націлювати свою діяльність на викорінення корупційних проявів на території України задля сприяння спільному співжиттю із іншими країнами.

3. Встановлено, що правовий статус суб'єктів публічної адміністрації у сфері запобігання корупції з теоретичної точки зору – це роль, значення та цінність її представників в даному механізмі; з практичної – надання їм можливості вчиняти адміністративні дії, що спричиняють настання юридичних наслідків як індивідуального, так і публічного характеру. Для всіх суб'єктів досліджуваної публічної адміністрації головним критерієм визначення їх правового статусу є: 1) завдання, з метою виконання якого їх було утворено; 2) комплекс адміністративних обов'язків і прав, за допомогою яких дане завдання втілюється в дійсність; 3) юридичне значення результату діяльності – ефективність, необхідність та доцільність існування конкретного уповноваженого суб'єкта. З метою активізації протидії корупційним проявам на території України, запропоновано: 1) посилити правові засади залучення громадян в роботі органів влади; 2) модернізувати процедури надання адміністративних послуг; 6) впровадити дієві санкції, оскільки покарання за корупцію є життєво важливим компонентом будь-яких ефективних зусиль по боротьбі з корупцією тощо.

4. Доведено, що для подолання в Україні корупції необхідні глобальні адміністративні реформи як процесу системної зміни усього державного апарату, переосмислення ролі держави і соціуму та їх взаємодії, а також закладення фундаменту трансформацій глобального характеру у площині публічно-приватного партнерства. Сформовано пропозиції щодо оптимізації реалізації правового забезпечення запобігання корупції з урахуванням європейського бачення майбутнього України, які будуть дієвими у випадку внесення змін та доповнень нормами адміністративного, кримінального та дисциплінарного характеру до низки законодавчих актів України.

5. Визначено, що міждержавне співробітництво у сфері боротьби з корупцією – основний механізм зниження її проявів. Обмін досвідом, проведення спільних обговорень, надання матеріального, інформаційного чи іншого ресурсного забезпечення для України сприятиме процесу викорінення корупційних проявів. Задля знешкодження або нейтралізації глобальних наслідків корупції. На підставі аналізу досвіду Грузії, Данії, Нідерландів тощо, дієвими визначено наступні стратегічні національні заходи, які мають бути інтегровані у законодавство України по боротьбі з корупцією:

- 1) посилення громадянської активності;
- 2) активізація роботи з урядом, а також з неурядовими організаціями з метою контролювання процесу владно-розпорядчої діяльності;
- 3) запровадження реального підтвердження стандартів чесності;
- 4) впровадження дієвих санкцій як наслідків покарання за корупцію тощо.

6. З'ясовано, що участь громадськості у питаннях запобігання корупції безпосередньо зводиться до реалізації громадськими організаціями та громадянами свого конституційного права впливати на процес формування та діяльність антикорупційних органів, а також на сферу антикорупційної політики загалом шляхом взаємодії інституцій громадянського суспільства та держави під час прийняття соціально важливих рішень. Встановлено, що громадяни наразі не є активними учасниками протидії корупції, що є негативним явищем у суспільстві. Громадськість повинна стати основним елементом механізму подолання корупції в Україні. Необхідним є законодавче закріплення умов, за яких кожен громадянин усвідомить неприйнятність корупції та необхідність особистої участі в боротьбі з нею. Перспективою є формування стандартів морального та матеріального заохочення громадськості на боротьбу з корупцією, шляхом вдосконалення правового статусу викривачів корупції. Потрібне удосконалення їх соціального визнання, державного сприяння, підтримки з боку правоохоронних органів, гарантуванням викривачам захисту та безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник у двох томах. К. : Юридична думка, 2004. 584 с.
2. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у двох томах : Том 1. Загальна частина. К.: ТОВ Юридична думка, 2007. 592 с.
3. Авер'янов В. Б. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики. К. : Факт, 2003. 384 с.
4. Авер'янов В. Б. Реформування українського адміністративного права: ґрунтовний привід для теоретичної дискусії. *Право України*. 2003. №5. С. 117–122.
5. Авер'янов В., Пухтецька А. Європейський адміністративний простір і принцип верховенства права: монографія. Київ: Видавництво «Юридична думка», 2010. 140 с.
6. Адміністративне право: підручник; под ред. Л.Л. Попова. К.: Алерта, 2018. 726 с.
7. Адміністративна діяльність міліції: підручник; за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004.
8. Адміністративна діяльність органів поліції України : підручник; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокурєнка. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2017. 432 с.
9. Адміністративне право України: навчальний посібник; за заг. ред. В.В. Галуцька. Херсон : ХМТ, 2011. 320 с.
10. Алтуніна О. М. Адміністративно-правовий статус органів місцевого самоврядування. *Право і Безпека*. 2010. № 4. С. 89-92.
11. Американська конвенція проти корупції, прийнята на третій пленарній сесії 29 березня 1996 року. Матеріали міжнародного семінару «Антикорупційні розслідування та стратегія попередження корупції». Київ, 2002.

12. Аналітична довідка «Боротьба з корупцією. Роль бізнесу в Україні». К.: ТОВ «Фарбований лист», 2011. 51 с.
13. Аналітичний візійний документ, підготовлений експертами коаліції громадських організацій Реанімаційний Пакет Реформ з метою підтримки належної розробки та впровадження реформ в Україні «ДОРОЖНЯ КАРТА РЕФОРМ 2019-2023 рр.». *Центр демократії та верховенства права*. 2018. URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2019/02/DKR-RPR-2019-2023.pdf>
14. Аналітичний звіт про виконання Антикорупційної стратегії на 2014-2017 роки та Державної програми щодо реалізації засад Антикорупційної стратегії. *НАЗК*. 2017. URL: <https://old.nazk.gov.ua>
15. Андрійчук Ю.А. Теоретична сутність та зміст поняття «механізм». Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми формування та реалізації конкурентної політики», (м. Львів, 19-20 вересня 2013 р.); Національний університет «Львівська політехніка». Львів: «АртДрук», 2013. С. 10-11. 23
16. Антикорупційне законодавство України. *Державна фіскальна служба України*. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/zapobigannya-proyavam-korupts/antikoruptsiyne-zakonodavstvo-ukraini/>
17. Антикорупційне законодавство: міжнародні стандарти та їх запровадження в Україні: методичний посібник; укладачі В.І.Григор'єв, М.А.Микитюк, Гончарук Г.О. Київ, 2013. 92 с.
18. Антонюк А.Б. Федорчук М.А. Особливості діяльності викривачів у запобіганні та протидії корупції. *Роль інституту викривачів у запобіганні та протидії корупції* : матеріали круглого столу (Київ, 2 листоп. 2018 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 12-13
19. Апостолова Л. Щоби боротися з корупцією, ЗМІ мають перестати бути корумпованими. *Детектор медіа*. 2017. URL: <https://detector.media/production/article/127907/2017-07-13-shchobi-borotися-z-koruptsieyu-zmi-mayut-perestati-buti-korumpovanimi/>

20. Аракелян М. Р. Право Європейського Союзу: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Одеса : Фенікс, 2012. 390 с.
21. Армаш Н.О. Керівник органу виконавчої влади: адміністративноправовий статус : монографія . Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2006. 172 с.
22. Бабенко К. А., Лазаренко С. Ж. Корупція як результат системної неефективності державного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 24. С. 149–151.
23. Бабенко К. А., Лазаренко С. Ж. Позитивний аспект антикорупційних практик країн світу. *Економіка та держава*. 2014. № 12. С. 7-9.
24. Бабенко К. А., Лазаренко С. Ж. Політико-правові та соціальні передумови корупції в органах державної влади. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 1. С. 120-122.
25. Баганець О.В. ДБР, НАБУ і ГПУ: розподіл позицій правоохоронних органів. *Юридичний портал «Протокол»*. 2017. URL: https://protocol.ua/ua/dbr_nabu_i_gpu_rozpodil_pozitsiy_pравоохоронnih_organiv/
26. Безрутченко В. С. Історичний шлях виникнення корупції, різноманітність поглядів на проблему визначення дефініції цього явища. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2008. Вип. 18. С. 279-286.
27. Битяк Ю.П. Адміністративне право України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2005. 544 с.
28. Білодід І. К. Словник української мови: в 11 томах. К.: Наукова думка. Том 3, 1972.
29. Боднарчук О. Скандинавський досвід у сфері боротьби з корупцією на прикладі Швеції, Фінляндії. *Юридичний вісник*. 2014. № 2. С. 279-284.
30. Братков С. Поняття корупції та її феноменологія. *Вісник Академії*

управління МВС. 2009. № 4. С. 66-77.

31. Бюджетний кодекс України: за станом на 1 червня 2010 р. Верховна Рада України. Офіц. вид. – К.: Парламентське видавництво, 2010. 364 с.

32. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2019 рік. URL : <http://www.ibser.org.ua/File/Monitor>.

33. Васишин Р.Д. Економічні основи стабільності українського суспільства. К. : Істина, 2018. 412 с.

34. Васишинчук В.І. Принципи захисту викривачів корупції. *Роль інституту викривачів у запобіганні та протидії корупції*: матеріали круглого столу (Київ, 2 листоп. 2018 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 22-25.

35. Варковський В. І. Шляхи реалізації антикорупційної політики України. *Публічне урядування*. 2016. № 4. С. 110-124.

36. Великий тлумачний словник сучасної української мови; уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.

37. Викривачі корупції. *НАЗК*. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/departament-organizatsiyi-roboty-iz-zapobigannya-ta-vyuavlennya-korupsiyi/metodychni-rekomendatsiyi/>

38. Вілфор К. Громадяни також несуть відповідальність за боротьбу із корупцією. *Українська правда*. 2016. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns /2016/03/14/7101961/>

39. Вкус датской чести. *ИНОСМИ*. 2014. URL: <https://inosmi.ru/world/20140210/217361341.html>

40. Гвоздецький В. Д. Корупція як соціальне, психологічне і моральне явище. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 63. С. 139-145.

41. Громадська Рада. *НАЗК*. 2020. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/pro-nazk/vzayemodiya-z-gromadskistyuu/gromadska-rada/>

42. Грузия - Рейтинг восприятия коррупции. *Кноета*. URL: <https://knoema.ru/>

43. Грузія. Боротьба з корупцією. «*Антикорупційна ініціатива*». URL: <http://anticorruption.com.ua/news-gruzya-borotba-z-korupcyeyu.html>
44. Дейнека В. Ф., Кармаліта М. В., Розум О. М., Шавло І. А., Шкуренко Н. Г. Теоретико-правові засади протидії корупції. Ірпінь: НДІ фінансового права, 2014. 39 с.
45. Дем'яненко М. Ефективність роботи Національного агентства з питань запобігання корупції в оцінках політиків і експертів. *Україна: події, факти, коментарі*. 2017. № 8. С. 4–14.
46. Деякі питання Громадської ради при Національному агентстві з питань запобігання корупції: Постанова Кабінету Міністрів України 20.11.2019 № 952. *Урядовий кур'єр*. 2019. № 226.
47. Досвід взаємодії державних органів країн світу з інститутами громадського суспільства, залучення громадськості до формування та реалізації державної політики, протидії корупції, забезпечення електронного урядування. *Партнерство Відкритий Уряд*. URL : http://ogp.gov.ua/sites/default/files/library/Dosvid_OGP-MFA.pdf
48. Заброта Д. Г. Поняття державної антикорупційної політики. *Право і Безпека*. 2012. № 2. С. 98-105
49. Заїка К.П. Корупційні ризики: поняття та засоби їх мінімізації. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 2. С. 35-38.
50. Звіт про діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції за 2019 рік. *НАЗК*. 2020. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/04/Zvit-NAZK-za-2019-rik-15.04.2020.pdf>
51. Іващенко В. О. Заходи щодо запобігання корупції: міжнародноправові та європейські стандарти. *Електронний репозитарій НАВС*. 2019. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/13827>
52. Ільєнок Т. В. Боротьба з корупцією: міжнародний досвід. *Юридична наука*. 2013. № 2. С. 71-77.
53. Індекс сприйняття корупції-2019. Transparency International Ukraine. 2020. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya->

koruptsiyi-2019/

54. Кожна третя українка/ець готові долучитися до організованої протидії корупції. Фонд демократичної ініціативи. 2019. URL: [https://dif.org.ua/article/kozhna-tretya-ukrainkaets-gotovi-doluchitisya-do-](https://dif.org.ua/article/kozhna-tretya-ukrainkaets-gotovi-doluchitisya-do-organizovanoi-protidii-koruptsii)

[organizovanoi-protidii-koruptsii](https://dif.org.ua/article/kozhna-tretya-ukrainkaets-gotovi-doluchitisya-do-organizovanoi-protidii-koruptsii)

55. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року. Офіц. вісник України. 2006 року. № 44. с. 10. ст. 2938.

56. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996 р. № 30. стаття 141

57. Костенко Б. О., Кухарук А. В. Імплементация європейських стандартів запобігання та боротьби з корупцією в національне законодавство : навч.-метод. матеріали; уклад. Т. А. Саченко. К. : НАДУ, 2013. 60 с.

58. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією: Міжнародний документ від 27 січня 1999 р. Верховна Рада. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_101.

59. Литвиненко В. І. Мета та принципи діяльності суб'єктів протидії корупції. Форум права. 2015. № 4. С. 162–168.

60. Міжнародні правові акти та законодавство окремих країн про корупцію. К.: Школяр, 1999. С. 10.

61. Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2018 році: Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції 29 березня 2019 № 885. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/Natsdopovid-2018.pdf>

62. Нестеренко О. Закон про захист викривачів інформації в Україні: навіщо він нам? Українська правда. 2015. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2015/12/1/7090873/>

63. Новак А. Теоретичні основи дослідження протидії корупційним проявам у системі публічного управління. Державне управління та місцеве самоврядування. 2016. Вип. 1(28). С. 29-36.

64. Новий тлумачний словник української мови : 42 000 слів : в 3 т. ;

уклад. : В.В. Яременко, О.М. Сліпущко. 2-ге вид., випр. К. : Аконт, 2001. Т. 1 : А. К. 880 с.

65. Про боротьбу з корупцією: Закон України від 05.10.1995. № 356/95-ВР. Урядовий кур'єр. 1995.

66. Про внесення змін до Закону України "Про запобігання корупції" щодо викривачів корупції: Закон України від 17.10.2019 № 198-ІХ. Голос України. 2019. № 220.

67. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014. № 1700-VII. Голос України. 2014. № 206. 425

68. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 07.04.2011 № 3206-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 40, ст.404 427

69. Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 № 265. Урядовий кур'єр. 2015. № 83. 428

70. Про Концепцію боротьби з корупцією на 1998-2005 роки: Указ Президента України від 24.04.1998. № 367/98. Офіційний вісник України. 1998 р. № 17. стор. 14. стаття 621. 432

71. Про Концепцію подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності»: Указ Президента України від 11.09.2006 № 742/2006. Урядовий кур'єр. 2006. № 175.

72. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України від 10.11.2015 № 772-VIII. Голос України. 2015. № 233

73. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 № 1698-VIII Голос України. 2014. № 206. 435

74. Про очищення влади: Закон України від 16.10. 2014 р., № 580-VIII. Голос України. 2014. № 141-142.

75. Про основи національної безпеки України. Закон України від

19.06.2003 № 964-IV. Голос України. 2003. № 134 (Втрата чинності від 08.07.2018, підстава - 2469-VIII).

76. Про ратифікацію Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією: Закон України від 16.03.2005 р. № 2476–IV. Урядовий кур'єр. 2005.

77. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції. Верховна рада України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66253

78. Протидія корупції у 2020: перемоги поки не очікувати. Українська правда. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/popov/5e04639c8577b/>

79. Публічна адміністрація в Україні: становлення та розвиток: монографія; за заг. ред. А. В. Толстоухова, Н. Р. Нижник, Н. Т. Гончарук. Д. : Монолит, 2010. 400 с.

80. Резолюція Европейского Парламента от 15 января 2015 года о ситуации в Украине. Европейский парламент. 2015. URL: <http://www.europarl.europa.eu>

81. Резолюція Комітету міністрів Ради Європи «Про двадцять принципів боротьби з корупцією»: Міжнародний документ від 06.11.1997 № R(97)24. Верховна рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_845

82. Решота В. В. Досвід державної політики із запобігання та протидії корупції в Грузії. Демократичне врядування. 2013. Вип. 11.

83. Сінчук О. Конвенція ООН проти корупції: правовий базис запобігання та протидії корупції в Україні. Міністерство юстиції України. URL: <http://old.minjust.gov.ua/21048>

84. Сковчиляс-Павлів О. В. Правові аспекти удосконалення державної антикорупційної політики. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2014. № 807. С. 27-33.

85. Смирнова Л.О. Реформування антикорупційної політики держави: мета та шляхи реалізації. Міністерство юстиції України. URL:

https://minjust.gov.ua/m/str_36515

86. Стратегічна програма діяльності ДБР на 2017-2022 року. ДБР. 2017. URL: https://dbr.gov.ua/sites/default/files/2018-04/program17-20_web.pdf

87. Супрун Т. М. Зарубіжний досвід запобігання та протидії корупції. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2017. Вип. 2-3. С. 199-204.

88. Уряд схвалив проект Закону України «Про Антикорупційну стратегію на 2018-2020 роки». Урядовий портал. 2018. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-shvaliv-proekt-zakonu-ukrayini-pro-antikorupcijnu-strategiyu-na-2018-2020-roki>

89. Участь громадськості у заходах щодо запобігання корупції як запорука успішної антикорупційної політики: Роз'яснення Мін'юсту України від 26.08.2011. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0059323-11>

90. Хабарова Т. Зарубіжний досвід запобігання корупції. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право». 2019. №(27). С. 71-77.

91. Шапка Б.В. Удосконалення антикорупційного законодавства на засадах світових стандартів. Міністерство юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_31896

92. Яцишин Н. П. Юридична термінологія як спеціалізована система правових понять. Термінологічний вісник. 2013. Вип. 2(2). С. 99-103.